

ผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย

กนกวรรณ ธรรมวรรณ*

บทคัดย่อ

บทความนี้เกิดจากการศึกษาโดยใช้วิธีวิทยาที่เรียกว่า Phenomenology หรือ ปรัชญาการณวิทยา การกำหนดอายุของผู้สูงอายุต่างชาติเพื่อสัมภาษณ์ สำหรับบทความนี้ใช้เกณฑ์อายุ 50 ปีตามเกณฑ์ที่รัฐไทยกำหนดไว้สำหรับการขอวีซ่าเกษียณ ผู้สูงอายุต่างชาติในบทความนี้เป็นบุคคลสัญชาติอเมริกัน ออสเตรเลีย นอร์เวย์ ญี่ปุ่น และเป็นชาวจีนในประเทศไทย การศึกษานี้พบว่าทฤษฎีพื้นฐาน (Grounded theory) ที่ทำให้ผู้สูงอายุต่างชาติทุกคนดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างมีความสุขคือความคุ้นเคย ทั้งเป็นความคุ้นเคยแบบที่หนึ่ง โดยการปรับตัวให้เข้ากับสังคมไทย โดยการดำรงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมในสังคมไทย และแบบที่สองโดยการยกตัวตนเดิมของตนมาดำเนินต่อในสังคมไทย การศึกษานี้พบว่าผู้สูงอายุต่างชาติที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับคนไทยมีคุณภาพชีวิตที่บั้นปลายดีกว่าผู้สูงอายุต่างชาติที่ไม่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับคนไทย นอกจากนี้พบว่าเทคโนโลยีสื่อสารเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยตอบสนองความต้องการหลายด้านของผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุต่างชาติ ความคุ้นเคย ผู้สูงอายุกับเทคโนโลยี คุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ

* ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

Older Foreigners in Thai Society

Kanokwan Tharawan*

Abstract

This article is derived from a study which employed phenomenology as a study design. The designated age of older migrants interviewed for this article is determined at 50 years of age based on Retirement Visa requirement set forth by Thai government. Older migrants in this article are of nationalities including United States of America, Australia, Norway, Japan and China. The Grounded Theory realized from the course of study is familiarization. The older migrants interviewed have made themselves well-acquainted or conversant with their life in Thai society. This acquired familiarity is the main reason older migrants could live in Thai society happily. Characteristics of the familiarity include, one, successfully adapting to Thai norms and, two, being able to carry out one's beliefs or one's life style in Thai society. It is also found that older migrants who have relationship with Thai people appear to have better end stages of life than those who do not. Furthermore, information technology serves as vital responses to everyday needs among older migrants in Thai society.

Keywords: Older Foreigners, Theory of Familiarity, Older People and Technology, Quality of Life

* Assistant Professor, Institute for Population and Social Research, Mahidol University

บทนำ

การอยู่ร่วมกันระหว่างคนต่างชาติ ต่างภาษาในสังคมไทยไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับคนไทย สังคมของคนที่ย้ายมาอยู่บนดินแดนตามชวานแห่งนี้ เคยปรากฏว่ามีทั้งชาวผิวขาวจากยุโรปหลายประเทศ ชาวจีนจากหลายมณฑล ชาวมลายู ชาวมอญ ชาวเขมร และอื่นๆ มากมาย (Thongchai, 1994) นับได้ว่าคนไทยมีความคุ้นเคยและสามารถปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับคนชนชาติอื่นในสังคมของตัวเองมาแล้วหลายยุคสมัย

ในสมัยปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) การอยู่ร่วมกันระหว่างคนไทย ซึ่งหมายถึงผู้มีสัญชาติไทย และคนต่างชาติ ซึ่งหมายถึง ผู้ไม่มีสัญชาติไทยยังคงดำเนินอยู่อย่างต่อเนื่อง ผู้เขียนเองก็ได้พบเห็นด้วยตนเองว่า ในสังคมไทยมีคนไทยและคนต่างชาติอาศัยอยู่ร่วมกันเช่นกัน แต่แม้ว่าผู้เขียนจะพบเจอชาวต่างชาติทุกวันในชีวิตประจำวันในสังคมไทย แต่ผู้เขียนไม่เคยมีโอกาสได้สัมผัสเรื่องราวการใช้ชีวิตในสังคมไทยของชาวต่างชาติที่ได้พบเห็นเลย โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มชาวต่างชาติที่นิยมเข้ามาอยู่อาศัยในประเทศไทยด้วยวีซ่าเกษียณอายุ ผู้เขียนจึงมีแต่คำถามว่าผู้สูงอายุต่างชาติเหล่านี้อยู่ในสังคมไทยและอยู่กับคนไทยกันอย่างไร ผู้เขียนเชื่อว่าโดยทั่วไปคนสูงอายุน่าจะปรับตัวลำบากหากต้องมาอยู่อาศัยในสังคมที่ตนเองไม่คุ้นเคย แม้ของผู้เขียนเองยังไม่ยอมย้ายจากต่างจังหวัดมาอยู่กับผู้เขียนที่กรุงเทพฯ เลย แล้วเหตุใดจึงมีคนสูงอายุที่ไม่ใช่คนไทยตัดสินใจมาใช้ชีวิตที่เมืองไทยกันได้ ผู้เขียนจึงสนใจศึกษาเรื่องนี้ โดยใช้วิธีวิทยาที่เรียกว่า Phenomenology หรือปรากฏการณ์วิทยา (Creswell, 1998) ซึ่งเป็นวิธีวิทยาที่เน้นการทำความเข้าใจแก่นแท้ของประสบการณ์ของมนุษย์ สำหรับบทความนี้ผู้เขียนเน้นการทำความเข้าใจแก่นแท้ของประสบการณ์ของผู้สูงอายุต่างชาติที่อาศัยอยู่ในสังคมไทย

บทความนี้นำทฤษฎีพื้นฐาน (Grounded Theory) มาอธิบายปัจจัยที่ทำให้ผู้สูงอายุต่างชาติทุกคนดำรงอยู่ในสังคมไทยอย่างมีความสุข ทฤษฎีพื้นฐานนี้ เป็นทฤษฎีที่จะปรากฏจากการศึกษา โดยมีพื้นฐานของทฤษฎีมาจากข้อมูลที่เก็บมาจากภาคสนามเป็นหลัก มากกว่าจากวรรณคดีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย (Glaser, 1967)

บทความนี้กำหนดอายุของผู้สูงอายุต่างชาติเพื่อสัมภาษณ์โดยใช้เกณฑ์อายุ 50 ปีตามเกณฑ์ที่รัฐไทยกำหนดไว้ และกำหนดสถานะการย้ายถิ่นจากประเภทวีซ่า โดยมุ่งเน้นกลุ่มผู้สูงอายุที่ถือวีซ่าเกษียณ วีซ่าประเภทอื่น และรวมถึงผู้สูงอายุที่อาจจะไม่มีสถานะทางกฎหมายในประเทศไทยอีกด้วย โดยผู้สูงอายุต่างชาติที่ไม่มีสถานะทางกฎหมายในประเทศไทยดังกล่าวนี้ ทุกคนเป็นชาวจีนโพ้นทะเลที่ไม่ทราบสถานะทางกฎหมายของตนเอง ผู้เขียนมิได้พยายามจะสืบค้นสถานะทางกฎหมายเหล่านั้น เพราะไม่ใช่วัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์และการเขียนบทความ จุดประสงค์ของบทความนี้มีเพียงการนำเสนอเรื่องราวชีวิตของผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทยในมุมมองเชิงสังคมวัฒนธรรมเท่านั้น

ผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย

คำว่า ผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย ผู้เขียนหมายถึงบุคคลผู้มีอายุตั้งแต่ 50 ปีขึ้นไปที่ไม่ใช่พลเมืองไทย แต่ได้อยู่อาศัยในประเทศไทยมาแล้วอย่างน้อย 6 เดือนขึ้นไป

แรกที่เดียวเมื่อผู้เขียนจำเป็นต้องกำหนดอายุของผู้สูงอายุต่างชาติในบทความนี้ไว้ที่ 50 ปีขึ้นไปตามเกณฑ์ที่รัฐไทยกำหนดไว้สำหรับการขอวีซ่าเกษียณนั้น (กรมการกงสุล, ม.ป.ป.) ผู้เขียนนึกในใจว่าจะได้เรื่องหรือเปล่าหนอ ผู้เขียนเองก็อายุศึบลานใกล้ 50 ปีเข้าไปทุกที แต่ก็ยังไม่ค่อยรู้สึกกว่าตัวเองเป็นผู้สูงอายุเท่าไรเลย แต่ผู้เขียน

พบว่าหลังจากได้พบปะพูดคุยกับผู้ถือวีซ่าเกษียณทุกคนที่ได้สัมภาษณ์แล้วค่อยโล่งใจขึ้นมาบ้าง เพราะผู้สูงอายุต่างชาติที่ได้พูดคุยด้วยนั้นล้วนเป็นผู้ที่เรายอมรับได้ว่า “แก่” พอจะทำให้ผู้เขียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ของทุกท่านเหล่านั้นได้ แท้จริงแล้วเจตนาของบทความนี้ต้องการรู้ว่าคนต่างชาติที่ “แก่แล้ว” แล้วมาอาศัยอยู่ในสังคมไทยนั้น ทุกท่านได้ประสบพบเจออะไรกันบ้าง ทุกท่านมีอะไรพอจะให้ลูกหลานคนไทยได้เรียนรู้บ้าง ดังนั้นเรื่องอายุที่ได้ตั้งเกณฑ์ไว้จึงเป็นเรื่องของอายุเป็นเพียงตัวเลขจริงๆ ผู้เขียนให้ความสนใจกับเรื่องราวชีวิตของชาวต่างชาติที่ “แก่แล้ว” ในสังคมไทยมากกว่า

ชีวิตของผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย

โดยทั่วไปนับว่า เป็นเรื่องที่น่ายินดีที่ผู้สูงอายุต่างชาติที่อยู่ในเมืองไทยต่างแสดงออกชัดเจนว่ารักเมืองไทย และคิดว่าเมืองไทยเป็นบ้านของท่าน ผู้สูงอายุเหล่านี้บ้างอยู่เมืองไทยถาวร ดูแล้วคงจะไม่เดินทางข้ามประเทศอีกต่อไปแล้ว และบางท่านก็ยังคงเดินทางไปมาระหว่างประเทศบ้านเกิดกับประเทศไทยอยู่บ้าง แต่ทุกคนก็มีที่พำนักในประเทศไทย ซึ่งทุกท่านต่างเรียกที่พำนักนั้นว่าบ้าน ในที่นี้มีทั้งบ้านเดี่ยวรายล้อมด้วยบริเวณที่ดินกว้างขวางถึงบ้านเช่าหลังเล็ก และรวมไปถึงบ้านแบบห้องเช่ารายเดือนด้วย ผู้สูงอายุหลายคนมีที่พำนักเป็นของตนเอง บ้างก็เป็นบ้านของคู่สมรสชาวไทย บ้างก็เป็นบ้านของลูกหลานที่มีเชื้อสายไทย หรือมีครอบครัวกับคนไทย โดยไม่ว่าบ้านจะมีลักษณะใด ผู้สูงอายุจะมีกรรมสิทธิ์ตามกฎหมายหรือไม่ ผู้เขียนพบว่าที่พำนักเหล่านั้นคือ บ้านที่ผู้สูงอายุต่างชาติอยู่อาศัยด้วยความผูกพันเป็นอย่างยิ่ง

“ที่อเมริกามีลูกสาวกับครอบครัวของเธอ ลูกชายกับครอบครัวของเธออยู่ที่ไต้หวัน สำหรับดิฉันที่นี่เป็นบ้านของเรามากกว่าคะ เวลารวมญาติทุกคนก็ต้องมารวมกันที่บ้านเชียงใหม่ของเรา ดิฉันอยู่กับสามี 2 คน แต่เรามีเพื่อนเยอะมากในเชียงใหม่ มีทุกอย่างอยู่ที่บ้านของเราที่เชียงใหม่คะ”

รุธแอน หญิงชาวอเมริกัน อายุ 80 ปี

รุธแอนเล่าให้ฟังว่า ก่อนเกษียณเธอทำงานให้กับศาสนจักรในประเทศไทยอยู่นานถึง 20 ปี โดยภารกิจหลักตลอดอายุการทำงาน คือการสอนศาสนา และสอนภาษาอังกฤษ ด้วยภาระงานสอนที่ทำให้เธอได้พบปะผู้คนมากมาย และได้สร้างลูกศิษย์เป็นคนไทยจำนวนนับไม่ถ้วน รุธแอนบอกว่า เธอรู้สึกคุ้นเคยที่จะต้องได้รับการรดน้ำดำหัวในช่วงสงกรานต์ทุกปี จนเธอและสามีถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติว่าจะอย่างไรเสียก็จะไม่เดินทางต่างจังหวัด หรือต่างประเทศในช่วงสงกรานต์ เพราะนั่นจะเป็นช่วงเวลาที่ลูกศิษย์ลูกหาจะขอเข้าพบเพื่อแสดงความเคารพ รุธแอนมีแม่บ้านที่ช่วยดูแลความสะอาดและทำอาหารให้รับประทาน โดยแม่บ้านเป็นคนพื้นเมือง พูดภาษาอังกฤษไม่ได้ การสื่อสารระหว่างเจ้าของบ้านกับแม่บ้านจึงเป็นภาษาไทยล้วนมาตลอดเกือบ 4 ทศวรรษ รุธแอนเล่าว่าช่วงแรกประมาณ พ.ศ. 2520 แม่เธอจะขอให้แม่บ้านทำอาหารฝรั่งให้รับประทานบ้าง หรือขอให้แม่บ้านช่วยไปตลาดแล้วซื้อขนมปังมาให้บ้างนั้น สุดท้ายอาหารบนโต๊ะทุกมื้อก็จะเป็นอาหารไทยที่ปรับรสชาติให้เป็นฝรั่งมากที่สุดเท่าที่แม่บ้านจะสามารถจินตนาการได้อยู่เหมือนเดิม ในเรื่องนี้รุธแอนบอกว่าเพิ่งจะมารู้ในภายหลังว่าเป็นเพราะแม่บ้านของเธอกลัวว่า รุธแอนและสามีจะรับประทานไม่อิ่มท้อง “อะไรเล่าจะสู้ข้าวได้ ขนมปังก็เป็นเพียงขนม” คือคำอธิบายของแม่บ้าน รุธแอนและครอบครัวจึงคุ้นเคยกับอาหารไทยและรู้ซึ่งถึงพระคุณของข้าวผ่านความรักและห่วงใย

ที่แสนซื่อบริสุทธิ์ของแม่บ้านท่านนี้ ปัจจุบันแม่บ้านของรูธแอนถูกนับรวมเป็นคนในครอบครัว เพราะอยู่กันมานาน ทุกวันนี้รูธแอนและสามียังสุขภาพแข็งแรง สามารถดำเนินกิจกรรมได้ค่อนข้างปกติ เช่น ทำสวนดอกไม้ในบริเวณบ้าน ร่วมกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมการกุศลทั่วไปได้ รูธแอนแสดงออกชัดเจนว่า เธอรู้สึกผูกพันกับคนไทยและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยจนยากที่จะจากบ้านในเมืองไทยหลังนี้ไปอยู่ที่อื่นได้

ดูเหมือนว่าความคุ้นเคยเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ผู้สูงอายุต่างชาติ ต่างภาษา ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรมสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยอย่างมีความสุขได้ ในกรณีของรูธแอนความคุ้นเคยเกิดขึ้นแรกที่เดียวจากความจำเป็นแห่งชีวิตนำไปให้เป็นเช่นนั้น เมื่อเธอและสามีไม่ได้ปฏิเสธความต่างชาติ ต่างภาษา ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรมในสังคมไทยเมื่อ 40 ปีก่อน มีหน้าที่ยังต้องรับ เรียนรู้ และปรับตัวให้สามารถอยู่ได้เพื่อความอยู่รอด และเพื่อประกอบภารกิจหน้าที่การงานตามที่ได้รับมอบหมายอย่างต่อเนื่องในฐานะผู้เผยแพร่ศาสนานั้น เมื่อวันเวลาผ่านไปเกือบสี่ทศวรรษ การซึมซับเรียนรู้จนคุ้นเคยทำให้รูธแอนและสามีกลายเป็นผลผลิตของการหล่อหลอมตามแบบสังคมวัฒนธรรมไทยไปโดยไม่รู้ตัว รูธแอนและสามียังคงนับถือศาสนาคริสต์อย่างเคร่งครัด พูดภาษาอังกฤษที่บ้านและกับลูกหลานสายตรงทุกคน ยังคงฉลองวันคริสต์มาสและวันขอบคุณพระเจ้า (Thanks giving day) แต่กระทำการกิจกรรมดังกล่าวเหล่านั้นอย่างลงตัวเหมาะสมเคียงคู่ไปกับการเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ให้ลูกศิษย์ และคนรู้จักได้รดน้ำดำหัวทุกช่วงสงกรานต์ และทั้งสองท่านยังคงรับประทานอาหารไทยที่บ้านทุกมื้อ

ความคุ้นเคยต่อสังคมวัฒนธรรมใหม่ที่ผสมผสานลงตัวเป็นอย่างดี กับความคุ้นเคยต่อสังคมวัฒนธรรมจากบ้านเกิดของผู้สูงอายุต่างชาติเป็นกุญแจสู่การตัดสินใจ “ไม่ไปไหน” ของผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย เช่นเดียวกับกรณีของอาม่ากู่ยั้ง วัย 84 ปี ที่อพยพมาจากประเทศจีนแผ่นดินใหญ่กับพ่อแม่ของเธอตั้งแต่อายุ 12 ปี อาม่ากู่ยั้งยังพูดภาษาไทยชัดเจนทุกคำ แต่ด้วยสำเนียงภาษาจีนแต้จิ๋ว

“ทุกวันนี้ไม่ได้ทำงานอะไร เมื่อก่อนเย็บเสื้อผ้าได้ ไปโรงเจตลอด ไปไหว้บั้งเก่างงได้ แต่ตอนนี้ไปไหนลำบาก ก็ต้องฝากให้ลูกชายไปทำบุญ เราไหว้ที่บ้านแล้วก็ฝากลูกชายไป งานตรุษสารทอะไรทุกอย่างก็ทำที่บ้านนี้ มีลูกชายอีกคนหนึ่ง ลูกสาวอีก 3 คน เขาก็ต้องมาไหว้ที่นี่กันหมด เพราะอาม่าอยู่ที่นี้ รูปอางก็อยู่ที่นี้ ไหว้ที่นี่ทุกคน”

กู่ยั้ง หญิงชาวจีน อายุ 84 ปี

หญิงสูงอายุชาวจีนท่านนี้ดำเนินชีวิตแต่ละวันอย่างเรียบง่าย สามีของอาม่ากู่ยั้ง ซึ่งเป็นผู้อพยพชาวจีน เช่นเดียวกันได้เสียชีวิตไปแล้วเมื่อ 7 ปีที่แล้ว ทั้งสองท่านพบกันและแต่งงานกันที่ประเทศไทย อาม่าเล่าให้ผู้เขียนฟังด้วยน้ำเสียงเป็นสุขว่าอาม่ามีลูกชาย 2 คน ลูกสาว 3 คน หลาน 9 คน และตอนนี้มีเหลนแล้ว 6 คน อาม่าท่องตัวเลขดังกล่าวได้อย่างคล่องแคล่วประหนึ่งว่าได้ฝึกพูดประโยคเดียวกันบ่อยๆ ผู้เขียนอดแซวไม่ได้ว่าทำไมอาม่าจำเก่งจำครบหมดเลย ชาติใครไปบ้างหรือไม่ หลานชายวัย 35 ปีของอาม่ารีบบอกเชิงล้อพยายอกอาม่าว่า เรื่องตัวเลขลูกหลานเป็นประโยคทองของอาม่าจริงดังที่ผู้เขียนคาด

กัมพลหลานชายของอาม่าบอกว่า อาม่ากู่ยั้งภาคภูมิใจในความเป็นคนมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมืองมาก โดยทุกครั้งที่มีแขกมาเยี่ยมที่บ้านแล้วเข้ามาทักทายอาม่า อาม่าจะเล่าตลอดว่ามีลูกหลานเหลนรวมทั้งหมดกี่คน กัมพลอมยิ้มบอกผู้เขียนว่าข้อมูลของอาม่าถูกต้องและเป็นปัจจุบันตลอด

ในมุมมองของอาม่าก๊วยย้ง เธอภาคภูมิใจมากที่ลูกชายซึ่งเป็นลูกชายคนโตได้ภรรยาที่เป็น “คนจีน” เหมือนกัน (อาม่ามองว่า คนไทยเชื้อสายจีนเป็นคนจีน) ลูกสะใภ้เป็น “คนดี” เพราะว่าช่วยสามีทำงานขยันขันแข็งดีและสามารถมีหลานชายคนโตให้แก่อาม่าได้ ในส่วนที่กัมพลบอกว่าข้อมูลเรื่องตัวเลขลูกหลานของอาม่าถูกต้องตลอดนั้น แท้จริงแล้วผู้เขียนได้เรียนรู้ว่าเป็นเพราะอาม่าถือคติว่า ลูกหลานชาวจีนต้องมีชื่อจีนและต้องถูกนับเข้ามาเป็นสมาชิกครอบครัวด้วยการกำหนดแซ่ และลำดับรุ่นให้ถูกต้อง โดยนับเฉพาะลูกหลานเหลนฝ่ายชายเท่านั้น เช่น หากคนเกิดใหม่นั้นเป็นลูกของลูกชาย/หลานชาย อาม่าจะนับตามศักดิ์ก่อนว่าเกิดมาเป็นคนรุ่นปู่ย่า หรือรุ่นพ่อแม่ หรือรุ่นหลาน หรือรุ่นเหลน แล้วอาม่าจะกำหนดพยางค์แรกของชื่อตามศักดิ์ ซึ่งจะเหมือนกันสำหรับคนศักดิ์เดียวกัน จากนั้นจึงกำหนดพยางค์ที่สองของชื่อเป็นชื่อตัวของคนเกิดใหม่นั้น การมีหน้าที่ในการตั้งชื่อและนับสมาชิกครอบครัวเป็นปัจจัยให้อาม่าไม่มีข้อผิดพลาดเรื่องการนับจำนวนตัวเลขลูกหลานเหลนเลย

เมื่อผู้เขียนถามว่า นับแต่ลูกชายหลานชาย ลูกสาว หลานสาวไม่น้อยใจหรือ อาม่าบอกว่าคนจีนทำแบบนี้ อาม่าตั้งชื่อให้ลูกสาวเพราะเป็นชั้นลูก แต่ชั้นลูกของลูกสาวเป็นต้นไปจะต้องไปถูกนับในตระกูลของสามีของเขาคือเป็นคนของตระกูลฝ่ายชายไป หากอาม่านับด้วยจะเกิดความซ้ำซ้อนกัน ดังนั้นตามหลักอาม่าจึงไม่ควรเป็นผู้นับและไม่ควรเป็นผู้ตั้งชื่อจีนให้ลูกของลูกสาว แต่ครั้งเมื่อถูกถามว่าแล้วเหตุใดอาม่าจึงกลายมาเป็นคนตั้งชื่อจีนให้หลานและเหลนทุกคนได้ รวมทั้งหลานเหลนฝ่ายลูกสาวด้วย แถมย้งนับรวมทุกคนมาเป็นสมาชิกตระกูลตัวเองได้หมด อาม่าตอบผู้เขียนด้วยใบหน้าปกติว่า อาม่าใช้โอกาสที่สามีของลูกสาว 2 คนเป็นคนไทย (ไม่สนใจชื่อจีน) และพ่อแม่สามีของลูกสาวคนสุดท้ายต้องเสียชีวิต ไม่มีโอกาสมาแย่งอาม่าตั้งชื่อ นับว่าอาม่าซึมซับ “ความเป็นไทย” ที่ถือทางข้างแม่ (Matriarchy) และให้ความสำคัญกับการนับญาติข้างแม่เข้าไปมากทีเดียว อาม่าจึงรีบใช้โอกาสนั้นตั้งชื่อจีนให้ลูกหลานฝ่ายลูกสาวได้สมตั้งใจ

สมาชิกครอบครัวในครอบครัวใหญ่ของอาม่าทุกคนต่างดีใจว่า ตนมีชื่อจีนและอาม่าเป็นผู้ตั้งให้อย่างไร้เพราะทุกคน อาม่าเองก็ภูมิใจมากที่ตนเองเป็นศูนย์กลางของครอบครัวใหญ่ตามชนบจีน ทั้งอาม่าและลูกหลานทุกคนต่างรับรู้และไม่เคยสงสัยเรื่องการตั้งชื่อจีน การมีชื่อจีน และการใช้ชื่อจีนเพราะทุกอย่างดำเนินไปตามชนบจีนที่มีมาแต่ช้านาน อาม่าอยากจะทำตั้งชื่อจีนก็ตั้งไป ทุกคนต่างมีชื่อจีนและต่างดีใจ แต่ทุกคนรวมทั้งอาม่าต่างเรียกขานชื่อสมาชิกทุกคนในครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชั้นหลานและเหลน ตามชื่อเล่นภาษาไทย/ภาษาอังกฤษตามที่พ่อแม่ของเด็กตั้งให้ เช่น ทุกคนรวมอาม่าเรียกกัมพลตามชื่อเล่นว่าเอก ตามที่พ่อแม่ของกัมพลตั้งให้ ไม่ได้เรียกชื่อจีนตามที่อาม่าตั้งให้ ลูกสาวของกัมพลชื่อเล่นชื่อเพอรารี ทุกคนรวมอาม่าเรียกเพอรารีว่าน้องเพอร์ตามกัมพลและภรรยาตั้งให้ ไม่ได้เรียกชื่อจีนตามที่อาม่าตั้งให้ ตรรกะในการตั้งชื่อจีนให้แก่ลูกหลานของอาม่าเป็นการยึดถือตามขนบธรรมเนียมที่คุ้นเคย เมื่ออาม่ายังคงสามารถดำเนินชีวิตอย่างที่ตนคุ้นเคยในสังคมไทยได้ อาม่าจึงสามารถอยู่ได้อย่างมีความสุขและไม่รู้สึกว่าจะสังคมไทยทำให้ชีวิตของอาม่าแปลกแยกออกไปจากความเป็น “คนจีน” ของอาม่า

การดำเนินชีวิตที่ผูกติดกับความคุ้นเคยของรูธแอน และอาม่าก๊วยย้งมีความคล้ายคลึงกับผู้สูงอายุต่างชาติท่านอื่นอีกจำนวนมาก แม้ว่าความหมายของคำว่าความคุ้นเคยอาจจะแตกต่างกันออกไป บ้างอาจจะปรับตัวจนคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมใหม่ เช่น รูธแอน และบ้างใช้ความคุ้นเคยเดิมมาปรับให้เข้ากับระบบใหม่ เช่น อาม่าก๊วยย้ง แถมย้งเช่นเดียวกันกับมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม การได้อยู่กับความคุ้นเคยทุกรูปแบบทำให้ผู้สูงอายุมีความรู้สึกว่าตนเป็นคนมีคุณค่า เพราะสามารถมีชีวิตเป็นของตนเองได้ ไม่น่าเชื่อเลยว่าความปรารถนาสูงสุดของมนุษย์โดยไม่แบ่งเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมเช่นนี้ ปัจจุบันนี้ได้กลายเป็นสิ่งที่เป็นไปได้ แม้บุคคลนั้นจะไม่ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่คุ้นเคยในด้านเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรมก็ตาม

“บ้านผมคือบ้านหลังนี้กับภรรยา ผมเป็นคนบ้านนอกไปแล้ว (หัวเราะ) ผมปลูกผักกินเอง ดินที่บ้านผมดีมาก เรามีที่ดินมากพอสมควรด้วย วันๆ ผมก็อยู่แต่ในสวนผัก ไม่เคยว่างและไม่เคยมีวันหยุดเลย ผมทำเองทั้งหมดทั้งรดน้ำ พรุนดิน ให้อุ๋ย ซึ่งผมชอบมาก ผักที่พอเก็บได้แล้ว ผมก็เก็บกิน เก็บขาย ภรรยาผมเอาไปขายที่ตลาดใกล้บ้าน บางทีก็ให้เพื่อนบ้านบ้าง ผมก็ใช้ชีวิตเหมือนทุกคนที่นี่”

แมค ซาวนอร์เวย์ อายุ 70 ปี

ชายสูงวัยชาวนอร์เวย์ที่นั่งคุยด้วยท่าทีแสนสบายกับผู้เขียนท่านนี้ เป็นคนชอบปลูกผักเป็นชีวิตจิตใจ แมคปลูกผักเต็มพื้นที่ประมาณ 1 ไร่หลังบ้านของตัวเองจนเป็นที่รู้จักในละแวกชุมชนนั้นว่า “บ้านนี้ฝรั่งปลูกผัก” แมคเล่าความหลังให้ฟังว่าหลังจากเกษียณจากความเป็นพนักงานบริษัทเล็กๆ แห่งหนึ่งในเมืองออสโล เมืองหลวงของประเทศนอร์เวย์แล้ว เขาเริ่มใช้ชีวิตในอพาร์ทเมนต์ขนาดเล็กกับเพื่อนฝูงคนรู้จักไปอย่างเรียบง่าย ไม่เร่งรีบและถูกกดดันด้วยเวลาเหมือนตอนทำงาน แมคมีโอกาสได้เริ่มต้น “งานต้นไม้” ที่เขาบอกว่ารักมาก เพราะต้นไม้ทำให้จิตใจเขาเบิกบาน แมคชอบมองต้นไม้เจริญเติบโตขึ้นมาด้วยฝีมือของเขาเอง แต่อพาร์ทเมนต์หลังเล็กของเขาสามารถรับได้เพียงต้นดอกไม้ขนาดเล็กเพียงไม่กี่กระถาง และต้นไม้เหล่านี้ก็อยู่ได้เพียงช่วงเวลาไม่กี่ชั่วโมงก็เหี่ยวเฉาไปเท่านั้น

ภรรยาของแมคเสียชีวิตก่อนที่เขาจะเกษียณ ลูกชายคนเดียวของเขาแต่งงานมีครอบครัวและมีบ้านของตัวเองในอีกเมืองหนึ่งของนอร์เวย์ แมคเล่าว่าชีวิตที่ออสโลทำให้ได้พบเจอกับลูกหลานและเพื่อนเก่า ซึ่งเป็นสิ่งที่แมคชอบ แต่เมื่อชะตาชีวิต (faith) ทำให้เขาได้พบภรรยาชาวไทยและได้ย้ายถิ่นฐานมาอาศัยอยู่ที่จังหวัดน่านเมื่อ 5 ปีที่แล้ว แมคบอกกับผู้เขียนว่า ชีวิตที่จังหวัดน่านกับภรรยา และการปลูกผักเป็นชีวิตที่เขาต้องการและพอใจมากที่สุดแล้ว แมครู้สึกว่าชาวบ้านชื่นชมการปลูกผักของเขา เมื่อเขาขับขี่มอเตอร์ไซค์ไปที่ใดในชุมชน ชาวบ้านจะทักทายโดยการพูดถึงผักฝรั่งจนคำว่า ผักฝรั่งกลายเป็นเอกลักษณ์ประจำตัวของเขาไปแล้ว การเป็นที่ยอมรับของชาวบ้านผ่านการปลูกผักทำให้ชายสูงวัยชาวนอร์เวย์รู้สึกว่าคุณค่า โดยแมคอาจจะรู้สึกว่าเขาไม่ได้ทำอะไรมากมายนอกจากการอยู่กับ “สีเขียว” ซึ่งเขาชอบมาแต่ครั้งยังอยู่ในอพาร์ทเมนต์ห้องเล็กที่ออสโล แต่การได้อยู่กับ “สีเขียว” ที่รักกลับทำให้แมคเป็นที่ยอมรับในสังคมแห่งใหม่อีกต่างหาก เช่นนี้ภริยาชาวไทยมักจะกล่าวว่า ยิ่งปีนนิ้วเดียวได้นกสองตัว ช่างน่าอัศจรรย์แต่ไม่ประหลาดใจเลยว่าเหตุใดชายสูงวัยชาวนอร์เวย์จึงรู้สึกที่ บ้านที่จังหวัดน่านเป็นบ้านที่แท้จริงของเขาตลอดไป

นอกจากการได้พบเห็นว่า ความคุ้นเคยอันมีที่มาหลากหลายและความมีคุณค่าในตนเป็นปัจจัยสำคัญส่งเสริมให้ผู้สูงอายุชาวต่างชาติสามารถปรับตัวและอาศัยอยู่ในสังคมไทยได้อย่างมีความสุขแล้วนั้น ผู้เขียนยังพบสิ่งที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งในการดำเนินชีวิตของผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย นั่นคือผู้สูงอายุต่างชาติมีเครื่องมือสื่อสารที่ทันสมัย และต่างได้เรียนรู้การใช้เทคโนโลยีสื่อสารเหล่านี้กันอย่างชำนาญมาแล้วทั้งสิ้น สำหรับหลายท่านเทคโนโลยีสื่อสารทำให้ได้มาอยู่ในสังคมไทย

“มันเริ่มจากการเข้าไปลองเล่นในพวกเว็บไซต์หาคู่ก่อน พวกนี้เขาจะมีแบบสมัครฟรีก่อน ซึ่งเพราะมันฟรีไม่เสียหยาอะไร ผมก็ลองเล่นดู แล้วทีนี้มันก็จะทำให้เราอยากได้มากขึ้น (หัวเราะ) แบบเสียเงินก็ยอมเพราะติดพันเธอเข้าแล้ว คือผมอยากจะทำติดต่อกับเธอ ซึ่งข้อมูลการติดต่อเขา

จะไม่มีให้เราหากไม่สมัครเป็นสมาชิกชั้นสูงขึ้นไป แต่ค่าสมัครก็ไม่ได้แพงอะไรหรอก เพียงแต่
ก่อนหน้านั้นผมเคยนึกตกลงว่าทำไมคนเราต้องเสียเงินเพื่อมาทำความรู้จักกัน”

จอห์น ชาวอเมริกัน อายุ 73 ปี

ผู้เขียนเห็นว่า จอห์นใช้โทรศัพท์มือถือที่สามารถทำอะไรได้หลายอย่าง ระหว่างการพูดคุยกันจอห์นใช้โทรศัพท์
เป็นอุปกรณ์ชิ้นหนึ่งในการอธิบายเรื่องราวชีวิตของเขา จอห์นอายุ 73 ปีแต่ยังดูกระฉับกระเฉง จอห์นพูดคุยยาว
และอกรสชาติมากกว่า ที่เขาแข็งแรงและดูอ่อนกว่าวัยเป็นเพราะเขาดื่มน้ำต่างเป็นประจำ ว่าแล้วจอห์นก็เปิดรูป
(ในโทรศัพท์มือถือ) ของชายชาวญี่ปุ่นคนหนึ่งให้ผู้เขียนดู พร้อมกับให้ผู้เขียนทายว่า ชายญี่ปุ่นคนดังกล่าวอายุเท่าใด
ผู้เขียนก็คาดประมาณแล้วเดาไปตามภาพที่เห็นว่ามันน่าจะอายุประมาณ 45 ปี จอห์นเฉลยด้วยความรู้สึกอยากคุยต่อ
อีกยาวว่าชายญี่ปุ่นอายุ 73 ปี โดยชายคนนี้เป็นผู้คิดค้น ผลิต และจำหน่ายเครื่องผลิตน้ำดื่มที่ปัจจุบันเป็นเครื่อง
ผลิตน้ำดื่มในโรงพยาบาลส่วนใหญ่ของประเทศญี่ปุ่น แล้วจอห์นก็เปิดภาพเครื่องผลิตน้ำดื่มให้ผู้เขียนดูจากโทรศัพท์
มือถือ ไม่ใช่ภาพเดียว แต่เป็นภาพจำนวนนับสิบที่แต่ละขั้นตอนของน้ำแต่ละแก้วก่อนเข้าเครื่องผลิตน้ำดื่ม และหลัง
จากออกจากเครื่องผลิต

เมื่อถามว่าครั้งจอห์นใช้บริการเว็บไซต์หาคุณั้น จอห์นใช้โทรศัพท์เครื่องนี้ด้วยหรือ จอห์นตอบอย่างผู้ชำนาญ
การว่าไม่ใช่เลย ตอนที่อยู่รัฐออลาสก้า ประเทศสหรัฐอเมริกา จอห์นใช้คอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะธรรมดาและใช้สัญญาณ
เพื่อให้สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้เท่านั้น เมื่อถามถึงความยากลำบากที่ต้องหันมาพึ่งพาเทคโนโลยีในช่วงสูงวัย
จอห์นบอกว่าเทคโนโลยีเป็นตัวช่วย ไม่ใช่สิ่งที่ทำให้ยากลำบาก ชายสูงวัยชาวอเมริกันกล่าวไว้อย่างน่าสนใจว่า
ทุกสมัยของการดำรงชีวิตของมนุษย์จะมีการสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมาเสมอ สิ่งเหล่านั้นเป็นเทคโนโลยีทั้งหมดไม่ว่าจะเป็น
เทคโนโลยีของยุคสมัยใดก็ตาม การเปลี่ยนจากคอมพิวเตอร์ตั้งโต๊ะมาเป็นโทรศัพท์มือถืออาจจะทำให้เขาเสียพื้นที่
หน้าจอไปเยอะ การควบคุมปุ่มบังคับทั้งหลายไม่คล่องแคล่วเหมือนใช้เครื่องใหญ่ แต่นั่นไม่ใช่ปัญหาของเทคโนโลยี
จอห์นมองว่าเป็นเรื่องของการก้าวข้ามข้อจำกัดของผู้ใช้แต่ละคนมากกว่า อีกทั้งในสมัยปัจจุบันมีการเอื้อประโยชน์
แก่ผู้ใช้สูงอายุด้วย การก้าวข้ามข้อจำกัดขอความเป็นผู้สูงอายุที่ตามมาได้ นิ้วมือบังคับได้ไม่เต็มที่ จึงเป็นเรื่องที่ง่ายขึ้น
ในเครื่องโทรศัพท์มือถือของจอห์นจึงเต็มไปด้วยโปรแกรมมือถือ (Application) มากมายรวมถึงโปรแกรมมือถือยอด
นิยมที่คนไทยใช้ เช่น Line Facebook Instagram เกมส์ฆ่าเวลาหลากหลายประเภท จอห์นใช้ gmail google และ
มีโปรแกรมกล้องถ่ายรูปที่ทำให้ภาพสวยคมชัดยิ่งกว่าตัวจริง/ภาพจริงอีกด้วย

นอกจากจอห์นแล้ว แมคซาวนอร์เวย์ ปีเตอร์ชาวออสเตรเลีย และผู้สูงอายุชายชาวต่างชาติอีกหลายคนพบ
รักกับภรรยาชาวไทยจากเว็บไซต์หาคู่ด้วยเช่นกัน นอกจากการใช้เทคโนโลยีสื่อสารเพื่อการหาคู่และพูดคุยสื่อสาร
ทั่วไปแล้ว ผู้เขียนพบว่าผู้สูงอายุต่างชาติทุกคนทั้งชายและหญิงต่างใช้เทคโนโลยีสื่อสารเพื่อรับข่าวสารจากบ้านเกิด
แดนไกลและจากข่าวรอบตัวในสังคมประเทศไทยด้วย ซึ่งข้อค้นพบเชิงประจักษ์ดังกล่าวนี้เปลี่ยนมุมมองของผู้เขียน
ในเรื่องการใช้เทคโนโลยีของผู้สูงอายุไปอย่างสิ้นเชิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มผู้สูงอายุชาวต่างชาติที่ผู้เขียนได้
สัมภาษณ์มา นั่นคือจากที่ผู้เขียนเคยคิดว่าเทคโนโลยีคงจะเป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับผู้สูงอายุ และคงจะเป็นสิ่งที่ทำให้
ผู้สูงอายุรู้สึกล้าหลังนั้น บัดนี้ผู้เขียนได้ตระหนักแล้วว่า ความคิดนี้ช่างล้าหลัง ผู้เขียนได้เปิดโลกทัศน์ส่วนตัวและได้
เรียนรู้มากขึ้นว่า แท้จริงแล้วผู้สูงอายุต่างชาติในประเทศไทยนิยมชมชอบเทคโนโลยีการสื่อสาร และสามารถใช้
เทคโนโลยีได้เพื่อสนองความต้องการของตนเป็นอย่างดี และแต่ละคนก็ใช้ในความหมายที่เหมือนกันบ้างแตกต่างกันบ้าง

การติดตามข่าวสารในประเทศบ้านเกิดเป็นเรื่องหนึ่งที่ทอม ผู้สูงอายุชาวอเมริกันวัย 68 ปี ให้ความสำคัญมากเช่นเดียวกัน โดยทอมบอกว่าเขาติดตั้งจานดาวเทียมที่บ้านในเชียงใหม่ เขาจึงสามารถรับชมทุกสถานีข่าวที่ต้องการจากทุกมุมโลกได้ ทอมมีเพื่อนในเชียงใหม่ประมาณ 30 คน ประมาณร้อยละ 80 เป็นชาวต่างชาติจากหลายประเทศทั่วโลก ส่วนอีกร้อยละ 20 เป็นคนไทยที่เป็นภรรยาชาวไทยของเพื่อน และเพื่อนชาวต่างชาติ ซึ่งเป็นชาติตะวันตกทั้งหมดนั้นต่างคนต่างสามารถปรับจูนจานดาวเทียมจนสามารถรับชมสถานีข่าวจากประเทศของตนเองได้ เมื่อมีงานเลี้ยงระหว่างกลุ่มเพื่อนตามวาระโอกาสที่เหมาะสม หรือเมื่อนัดเพื่อนคนใดพบพูดคุย ทุกคนจะมีข่าวสารจากรอบโลกมาเป็นหัวข้อสนทนาหนึ่งเสมอ ทอมบอกว่าตนเองไม่เคยเหงา และไม่เคยรู้สึกว่าได้รับข่าวสารไม่เพียงพอเลย

ทอมบอกว่าเมืองไทยเป็นเมืองเสรีมากกว่าอเมริกา ทอมเคยคิดก่อนมาเมืองไทยว่า เรื่องบางเรื่องอาจจะเป็นข้อจำกัดในการใช้ชีวิตในประเทศไทยของเขา เช่น คนไทยไม่พูดภาษาอังกฤษ คนไทยนับถือศาสนาพุทธ คริสต์ อิสลาม จึงอาจไม่มีสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจสำหรับคนนับถือศาสนาอื่น และการรักษาพยาบาลในประเทศไทยก็อาจเป็นปัญหาด้วยความกังวลทอมจึงวางแผนว่า จะเช่าห้องพักแทนการลงทุนซื้อ เพราะอาจจะไม่ได้อยู่เมืองไทยถาวรขนาดนั้น แต่ปรากฏว่าจากวันนั้นจนถึงวันนี้ ทอมบอกว่าเขาอยู่เมืองไทยมา 8 ปีแล้ว ทอมซื้อคอนโดแบบสองห้องนอนขนาดใหญ่ไว้อยู่ ใช้ชีวิตมาได้ทุกวัน โดยไม่มีปัญหาอะไร เขาบอกว่าเมืองไทยมีทุกอย่างที่เขาต้องการ

“ในวัยนี้ผมต้องการชีวิตแบบสงบ คนไทยมีนิสัยง่ายๆ สบายๆ ไม่จริงจังเกินไปเหมือนคนอเมริกัน แน่แน่นอนว่าถ้าคุณขี่มอเตอร์ไซด์ไม่ใส่หมวกกันน็อค คุณถูกตำรวจเรียกแน่ แต่คุณก็จ่ายค่าปรับไป 400 บาท คนไทยไม่ได้คิดว่าเรื่องหมวกกันน็อคมันจะเป็นเรื่องใหญ่ขนาดต้องจ่ายสี่พันบาท วิธีคิดไม่เหมือนกัน ที่อเมริกาทุกอย่างเป๊ะเกินไป ผู้คนก็เร่งรีบจนไม่มีเวลาให้กับสุนทรียสนทนากับคนรอบข้างอีกแล้ว มันเป็นชีวิตที่ไม่มีคุณภาพ”

ทอม ชาวอเมริกัน อายุ 68 ปี

ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นท่านหนึ่งก็มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกันกับทอม เธอกับสามีเลือกที่จะใช้เวลาประมาณ 8-10 เดือนต่อปีในเมืองไทยเพราะรู้สึกว่ายู่เมืองไทยดีกว่า ความต้องการของเธอและสามีในฐานะผู้สูงอายุได้รับการตอบสนองมากกว่า เช่น สามีไม่ชอบอากาศหนาวจัด ตัวเธอเองอยากอยู่ใกล้ลูกชาย เป็นต้น ในปีหนึ่งๆ อิโรโกะกับสามีจึงเลือกที่จะอยู่ญี่ปุ่นเพียงประมาณ 2 เดือน เพื่อจัดการธุระจำเป็น ส่วนเวลาที่เหลือเธอกับสามีเลือกที่จะอยู่บ้านที่เชียงใหม่ ผู้สูงอายุชาวญี่ปุ่นทั้งสองท่านเช่าบ้านหลังเล็กอยู่ใกล้กับบ้านของลูกชาย ซึ่งแต่งงานกับภรรยาชาวไทย

“อากาศที่เมืองไทยอุ่นกว่าญี่ปุ่นค่ะ ลูกชายของเราทำงานที่เมืองไทย เราอยู่ที่นี้มากกว่าอยู่ที่ญี่ปุ่น เมืองไทยมีร้านค้าญี่ปุ่น ร้านอาหารญี่ปุ่น ลูกสะใภ้เราเป็นคนไทย หลานของเราพูดภาษาไทยได้ เราก็มีความรู้สึกว่าเรามีครอบครัวอยู่ที่นี่ ทุกอย่างที่นี่ดีมาก เราสองคนเหมือนจะสนิทกับเมืองไทยมากกว่าญี่ปุ่นแล้วนะ (หัวเราะ)”

อิโรโกะ ชาวญี่ปุ่น อายุ 67 ปี

ประสบการณ์ชีวิตของผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย ที่ผู้เขียนได้สัมผัสและสัมภาษณ์มา ส่วนใหญ่เป็นประสบการณ์ด้านบวก ทุกคนชอบเมืองไทยและอยากจะฝากผีฝากไข้ไว้ที่ประเทศไทย นับว่าเป็นเรื่องดีที่ประเทศไทยมีหลายอย่างที่ตอบโจทย์ความต้องการของผู้สูงอายุชาวต่างชาติได้ มีหน้าซ้ำความมุ่งหวังสุดท้ายที่ชาวต่างชาติอยากจะฝากผีฝากไข้ไว้กับสังคมไทยก็ดูเหมือนว่าสัมฤทธิ์ผลอีกด้วย

กรณีการฝากผีฝากไข้ดังกล่าวนี้ ผู้เขียนได้สัมภาษณ์ภรรยาชาวไทยของผู้สูงอายุชาวต่างชาติที่เสียชีวิตไปแล้ว จากอาการเส้นโลหิตในสมองแตก สามีของนุสรรา ชื่อปีเตอร์ อายุ 65 ปี ชาวออสเตรเลีย

“ตอนที่ปีเตอร์นี่อกไป เราคิดอย่างเดียวต้องพาเขาหาหมอที่ดีที่สุด ไปโรงพยาบาลน่านก่อน ทีนี้เรารู้ถ้าที่น่านหมอมไม่มีก็ต้องไปเชียงใหม่ ถ้าเป็นพ่อแม่เราก็พาไปเชียงใหม่เหมือนกัน เราก็พาเขาไปที่โรงพยาบาลที่เชียงใหม่ ไปหาหมอเฉพาะทางที่เก่งๆ ปีเตอร์เส้นโลหิตในสมองแตก เขาไม่รู้รู้สึกตัวตั้งแต่วันที่ล้ม ไม่ได้คุยอะไรกันอีกเลย (เสียงสั่นเครือ) ไปเร็วมาก ได้ดูแลเขาอยู่แค่ 2 อาทิตย์ (ร้องไห้)”

นุสรรา ภรรยาชาวไทยของปีเตอร์ อายุ 42 ปี

เมื่อถามถึงเรื่องการวางแผนตั้งแต่แต่งงานอยู่กินด้วยกันว่า คิดไว้บ้างไหมว่าเมื่อเจ็บป่วยจะรักษากันอย่างไร เนื่องจากปีเตอร์ไม่มีบัตรทอง หรือประกันสังคมเหมือนคนไทย ค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลจะดูแลกันอย่างไร นุสรราบอกว่าไม่เคยคิดวางแผนเลย ปีเตอร์เป็นคนแข็งแรง ไม่มีประวัติเจ็บป่วยเลย ชอบปั่นจักรยานออกกำลังกายกับเพื่อนบ้านทุกวัน อีกอย่างหนึ่งปีเตอร์ยังมีเงินเดือนและประกันสุขภาพจากออสเตรเลียอยู่ ส่วนนุสรารับราชการจึงสามารถเบิกจากต้นสังกัดได้ ทั้งสองคนจึงไม่เคยมีแผนเรื่องการรักษาพยาบาลสำหรับปีเตอร์เลย ครั้นเมื่อเกิดเหตุการณ์ที่ปีเตอร์ล้มเจ็บ นุสรราบอกผู้เขียนว่าการรักษาพยาบาลก็เป็นไปแบบปกติ ไม่มีปัญหาใดๆ

“เราไม่มีเวลาได้ทันคิดว่าเขาเป็นฝรั่งหรือคนไทย รู้แต่ว่าเขาเป็นสามีเรา ในหัวไม่ได้นึกว่าเขาเป็นฝรั่งหรืออะไร รู้แต่ว่าต้องพาเขาไปรักษา ลูกสาวเขามาจากเมืองนอก ลูกชายตามมาทีหลัง ... น้องสองคนลูกของเขาก็น่ารักมาก ช่วงที่อยู่กับปีเตอร์มาก็เจอเขาปีละครั้ง ... คือสามีเรา ... ใจไม่เคยคิดโรงพยาบาลจะรับหรือไม่รับฝรั่ง เราคิดแต่เราจะพาเขาไปหาหมอที่ดีที่สุดเท่านั้น”

นุสรรา ภรรยาชาวไทยของปีเตอร์ อายุ 42 ปี

นุสรากับปีเตอร์แต่งงานกันมาแล้วประมาณ 10 ปี อยู่อาศัยในบ้านที่ชื่อในนามของนุสรรา ทั้งสองไม่มีบุตรด้วยกัน แต่ปีเตอร์มีลูกสาว 1 คนและลูกชาย 1 คนกับอดีตภรรยาชาวออสเตรเลีย ลูกทั้งสองของปีเตอร์ต่างมีครอบครัวและอาศัยอยู่ที่ประเทศออสเตรเลีย หลังจากภรรยาเสียชีวิตปีเตอร์เดินทางมาทำงานที่ประเทศไทยและแต่งงานกับนุสรรา การจากไปอย่างกะทันหันของสามีผู้เป็นที่รัก นำความโศกเศร้าอย่างที่สุดมาสู่นุสรรา และจนถึงวันที่สัมภาษณ์ซึ่งเป็นเวลาประมาณ 1 เดือนหลังปีเตอร์จากไป นุสรรายังคงโศกเศร้าอย่างยิ่ง “ทำใจไม่ได้” กับการจากไปของปีเตอร์

ผู้สูงอายุต่างชาติในสายตาของคนไทย

การจากไปของปีเตอร์ไม่ได้สร้างความเศร้าโศกแก่คนคนเดียว หากแต่ผู้คนในหมู่บ้านที่ทั้งสองอาศัยอยู่ต่างพากันโศกเศร้าไปด้วย เมื่อปีเตอร์ล้มป่วยและต้องเข้ารับการรักษาที่โรงพยาบาล ชาวบ้านต่างแวะเวียนเข้าสอบถามอาการด้วยความเป็นห่วง เมื่อถึงแก่กรรมไปแล้ว เสียงตามสายของหมู่บ้านประกาศให้ชาวบ้านไปช่วยกันเตรียมศาลาเพื่อรอรับศพของปีเตอร์ ซึ่งออกเดินทางมาจากโรงพยาบาลในจังหวัดเชียงใหม่ ผู้เขียนได้เรียนรู้จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านมาว่า ทุกคนรักปีเตอร์ เขาเป็นนักปั่นจักรยานคนหนึ่งของหมู่บ้าน เป็นครูสอนภาษาอังกฤษตัวใหญ่ อารมณ์ดี หัวเราะเสียงดัง ชอบกินกับข้าวพื้นเมือง ชาวบ้านไม่อยากจะเชื่อเลยว่า คนที่แข็งแรงมากและเป็นคนดีอย่างปีเตอร์จะจากไปเร็วเกินไป ศพของปีเตอร์ตั้งสวดอภิธรรมที่วัดของหมู่บ้านเฉกเช่นเดียวกับศพของชาวบ้านทุกคน ชาวบ้านร่วมกันเดินเท้าจูงศพของปีเตอร์ไปสู่สถานเพื่อฌาปนกิจ โดยบรรเลงเพลงปี่พาทย์ไปตลอดทาง ชาวบ้านหมู่อื่นที่ศพถูกลากจูงผ่านไปเพื่อเข้าสู่สุสานบอกว่า ถ้าไม่ถามจะไม่รู้เลยว่าเป็นศพฝรั่ง “ยังกะศพคนบ้านเรา” คือคำพูดที่ผู้เขียนได้ยินในระหว่างการร่วมเดินจูงศพของปีเตอร์ไปสู่สถานด้วย

กรณีการเจ็บป่วยและเสียชีวิตของปีเตอร์ ซึ่งได้รับการดูแลทุกขั้นตอนอย่างสมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์นั้น ผู้สูงอายุต่างชาติทุกคนที่ถูกสัมภาษณ์ต่างให้ความเห็นเหมือนกันว่า ที่เป็นเช่นนั้นได้เพราะปีเตอร์ มีครอบครัวอันเป็นที่รักที่เป็นครอบครัวคนไทย นั่นคือปีเตอร์มีนุสรและชาวบ้านคนไทย

ในทางตรงกันข้าม หากผู้สูงอายุชาวต่างชาติไม่มีครอบครัวคนไทย เช่น อาศัยอยู่ตามลำพัง หรือมีเพื่อนเฉพาะชาวต่างชาติด้วยกันเท่านั้น กรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นเหตุให้ผู้สูงอายุต่างชาติเสียชีวิตตามลำพัง หรือหลายคนเลือกที่จะฆ่าตัวตายเมื่อพบว่าตนเองเจ็บป่วยรักษาไม่ได้ เช่น กรณีครูสอนภาษาชาวออสเตรเลียที่หัวใจล้มเหลว และเสียชีวิตในห้องพักในจังหวัดอุดรดิตถ์เพียงคนเดียว กว่าจะมีคนมาพบก็เมื่อเสียชีวิตไปหลายวันแล้ว หรือกรณีผู้สูงอายุชาวเยอรมันที่กระโดดตึกฆ่าตัวตายที่จังหวัดภูเก็ต ซึ่งสันนิษฐานว่า น่าจะตัดสินใจฆ่าตัวตายเนื่องจากพบว่าตนเองเป็นมะเร็ง รักษาไม่หาย อีกทั้งยังต้องทรมานกับความเจ็บปวดที่เกิดจากการรักษาพยาบาลอีกด้วย จึงคาดว่าเป็นเหตุให้กระทำอัตวินิบาตกรรม

ในขณะที่ผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย เชื่อว่าความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับคนไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชีวิตของพวกเขาในสังคมไทยเป็นชีวิตที่มีคุณค่ามากขึ้นนั้น ผู้เขียนพบว่าคนไทยที่มีโอกาสได้พบเห็น ได้รู้จัก จนถึงได้มีความสนิทสนมกับผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทยต่างก็มีทัศนคติด้านบวกต่อผู้สูงอายุต่างชาติด้วยเช่นกัน

“เมียบเขาก็มาขายผักที่ตลาดนี้แหละ ผัวปลูก เมียขาย เราพูดอะไรนี่เขารู้นะ แต่แค่มันพูดไม่ได้เหมือนเรา ฉันก็พูดคำไทยไป เขาก็ตอบฝรั่งมั่งไทยมั่ง ก็รู้เรื่องกันตินะ (หัวเราะ) หัวเราะกันไป เขาก็เหมือนคนบ้านเรา ไปงานวัดงานศพอะไรเขาก็ไป หน้าไม่เหมือนเท่านั้นเอง อย่างอื่นก็เป็นคนบ้านเราหมดแหละ ทักทายกันอยู่ทุกวัน”

มาลี แม่คำ อายุ 45 ปี

ความผูกพันในฐานะคนรู้จักกัน หรือจนถึงการเป็นคนในครอบครัวเดียวกัน เป็นเหตุผลให้คนไทยสามารถยอมรับการใช้ชีวิตอยู่ร่วมสังคมเดียวกันกับผู้สูงอายุชาวต่างชาติได้ คนไทยจำนวนหนึ่งที่ใช้ชีวิตร่วมกับผู้สูงอายุต่างชาติดังกล่าว บอกผู้เขียนว่าพวกเขารัก และเคารพคุณตาคุณยายสูงวัยชาวต่างชาติเสมือนพ่อแม่ปู่ย่าตายายของพวกเขาเลยทีเดียว

“พี่ยูมาตั้งแต่อายุ 16 ตอนนี่ 56 .. ก็ปีแล้วละ .. มันก็อธิบายไม่ถูกนะ มันอยู่ในความรู้สึก อยู่แล้ว เวลาไม่สบายเราก็งใจไม่ตี กลัวเสียเขาไป (น้ำตาเริ่ม) พี่เคยขึ้นเครื่องบินไปกรุงเทพฯ เครื่องบินสั่นมาก คิดว่าตายแน่ตายแน่ ก็นึกถึงหน้าเขา สาธุขอให้พ่อแม่คุ้มครองให้ลูกปลอดภัย นึกถึงพ่อแม่ที่พี่จะนึกทีเดียวสี่เลย พ่อแม่จริงกับพ่อแม่คู่นี้”

ทอง แม่บ้าน อายุ 56 ปี

ผู้เขียนได้สอบถามความเห็นของคนไทยทั่วไป ที่ได้พบเห็นผู้สูงอายุต่างชาติอาศัยและใช้ชีวิตอยู่ในสังคมไทย จำนวนหนึ่ง โดยบางครั้งคนไทยเหล่านี้พบเห็นผู้สูงอายุต่างชาติในชุมชนที่ตนอยู่อาศัย หรือบางครั้งพบเห็นในสังคมไทยทั่วไป คำตอบที่ผู้เขียนได้รับเป็นไปในทิศทางเดียวกัน พวกเขาบอกว่า สูงอายุชาวต่างชาติในสังคมไทยไม่มีพิษ ไม่มีภัย โดยส่วนใหญ่มักจะเหมือนผู้สูงอายุคนไทย เดินช้า ทำอะไรช้า เดินดูของในตลาดก็ดูไปเรื่อย คนไทยมีทัศนคติด้านบวกต่อผู้สูงอายุ ผู้สูงอายุต่างชาติ และชาวต่างชาติโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวต่างชาติที่รักความเป็นไทยและ “ทำตัว” เหมือนคนไทย

ทศวรรษหน้าว่าด้วยเรื่องสถานการณ์ผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย

ผู้สูงอายุต่างชาติที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยถือวิซ่าหลากหลายประเภท หรือไม่มีวิซ่าเพราะพำนักอยู่ในประเทศไทยภายใต้ข้อตกลงอื่น เช่น ชาวจีนอพยพในประเทศไทย โดยสำหรับผู้สูงอายุที่ถือวิซ่า ไม่ว่าจะ เป็นวิซ่าประเภทใดก็ตาม ผู้ถือวิซ่าจะต้องแสดงตัวตนชัดเจน และแสดงตัวว่าสามารถอยู่อาศัยในประเทศไทยได้โดยสามารถพึ่งพาตนเองในทางการเงินได้ ไม่เป็นภาระแก่ประเทศไทย

ด้วยข้อบังคับด้านสถานะบุคคลต่างด้าวดังกล่าว กอปรกับผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทยเป็นผู้สูงอายุจากประเทศพัฒนาแล้ว มีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าประเทศไทย และมีระบบดูแลผู้สูงอายุที่ครอบคลุมความต้องการในบั้นปลายชีวิตของผู้สูงอายุเป็นอย่างดีแล้ว เช่น มีประกันชีวิตและสุขภาพ มีเงินเดือนจากเบี้ยบำนาญจากประเทศของตน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเอื้อให้ผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยได้โดยไม่ขาดแคลน และโดยสามารถพึ่งพาตนเองในทางการเงินได้ ในส่วนของผู้สูงอายุชาวจีนที่อาศัยอยู่ในประเทศไทยมาเกือบชั่วอายุ นั้น ผู้สูงอายุเหล่านี้แม้ไม่ใช่บุคคลสัญชาติไทย แต่มีลูกหลานเป็นคนไทยที่สามารถดูแลบุพการีได้ ผู้สูงอายุเหล่านี้จึงไม่เป็นภาระแก่รัฐไทยและสังคมไทยเช่นกัน

นอกจากเหตุผลเชิงโครงสร้างดังกล่าวข้างต้นแล้ว ผู้สูงอายุต่างชาติหลายคนยังมีวิธีคิดส่วนตัวที่นับได้ว่า ทำให้การอยู่อาศัยในประเทศไทยของเขาเหล่านั้นจะไม่เป็นภาระแก่สังคมไทย ผู้เขียนพบว่าแนวคิดในการดำรงชีวิตของผู้สูงอายุต่างชาติทุกคนเพียงต้องการความสงบสุขในบั้นปลายชีวิต ทุกท่านกล่าวถึงความตายอย่างสงบ

กล่าวถึงความเจ็บป่วยที่อาจเกิดขึ้นด้วยน้ำเสียงสงบแสดงถึงความเข้าใจในลัทธิธรรม บางคนบอกกล่าวชัดเจนถึงแนวคิดในการดำรงชีวิตบั้นปลายว่า ทุกอย่างควรจะต้องดำเนินไปตามธรรมชาติ รวมถึงการรักษาเยียวยาร่างกายตนเองเมื่อเจ็บป่วย ดังเช่นทอม ผู้สูงอายุชาวอเมริกัน ผู้ซึ่งบอกผู้เขียนว่า เขาเชื่อในความมหัศจรรย์แห่งร่างกายมนุษย์ เขาเชื่อว่าความเจ็บป่วยทุกอย่างที่เกิดขึ้นกับร่างกายเกิดขึ้นเพราะร่างกายขาดความสมดุล ดังนั้นการทำให้ร่างกายกลับสู่ภาวะสมดุล และการใช้เวลาแก่ร่างกายในการเยียวยาตัวเอง อาการเจ็บป่วยจะดีขึ้นและหายไปในที่สุด แต่หากร่างกายสู้ไม่ไหวเนื่องจากอวัยวะและการทำงานบกพร่องไป ทอมบอกว่าลักษณะเช่นนี้แสดงว่าร่างกายเริ่มจะคืบคลานเข้าสู่ความเสื่อมสภาพไปตามธรรมชาติ และในที่สุดแล้วก็คงต้องปล่อยให้การทำงานของร่างกายยุติไปตามธรรมชาติเช่นกัน แนวคิดในการดูแลตนเองและใช้ชีวิตบั้นปลายของทอม ถูกสะท้อนให้เห็นในการพูดคุยกับผู้สูงอายุต่างชาติทุกคนราวกับว่า เป็นสิ่งที่ผู้สูงอายุได้เดินทางทางความคิดมาถึงได้ โดยไม่จำกัดเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และโดยไม่จำกัดว่ากำลังอยู่ในวัฒนธรรมต้นกำเนิดของตน หรืออยู่ในวัฒนธรรมอื่น

ประเด็นที่รัฐไทยและสังคมไทย ควรจะคิดคำนึงเกี่ยวกับสถานการณ์ผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทยในทศวรรษหน้า จึงไม่ใช่ประเด็นทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของผู้สูงอายุ และไม่ใช่ประเด็นด้านการอยู่ร่วมกันระหว่างคนไทยกับผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทย หากแต่รัฐไทยและสังคมไทยควรให้ความสำคัญด้านการศึกษา เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการปรับตัว เพื่ออยู่ร่วมกันระหว่างสมาชิกสังคมที่มีความแตกต่างหลากหลายในทุกด้าน สังคมไทยและคนไทยควรมีโอกาสได้เรียนรู้จากปรากฏการณ์ที่ผู้สูงอายุชาวต่างชาติคิดว่า เมืองไทยเป็นบ้านให้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ และองค์ความรู้ใหม่เหล่านี้จะช่วยเตรียมคนไทยและสังคมไทยให้พร้อมรับมือกับสถานการณ์ผู้สูงอายุต่างชาติในสังคมไทยในทศวรรษหน้าอย่างแน่นอน

เอกสารอ้างอิง

- กรมการกงสุล. (ม.ป.ป.). ตรวจสอบตรา (VISA): ประเภทและหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการตรวจลงตราประเภทต่างๆ. สืบค้นเมื่อ 25 พฤศจิกายน 2558, จาก <http://www.consular.go.th/main/th/services/1287.html>
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches*. London: Sage Publications.
- Glaser, B. G., & Strauss, A. (1967). *The discovery of grounded theory: Strategies for qualitative research*. New Brunswick: Aldine Transaction.
- Winichakul, T. (1994). *Siam Mapped: A History of the Geo-body of a Nation*. Honolulu: University of Hawaii Press.